

ШЫН

1925 чылда
үндөйлөттүгөн

1963 ч.
МАРТ
20
СРЕДА
№ 67 (5471).

СЭКП Тыва обкомунун болгаш Кызыл хооркомунун,
Тыва АССР-нин Дээди Советинин органы

Өртөө 2 көп.

КУШ-АЖЫЛЧЫ ЧАА ЧЕДИИШКИННЕР ДЭЭШ

Кукурузаның чаагай дүжүдүн алыр

Аныяк кукурузачыларның бирги республика слёдуун киржикчилеринин Тыва АССР-нин бүгү кукурузачыларынга, көдээ ажил-агыйның тускай эртемниглеринге **КЫЙГЫРЫ**

Эштер кукурузачылар! Совет Эвилелиниң төрөөн Коммунисттик партиязының XXII съездинин болгаш ВЛКСМ-нин XIV съездинин сонда совет аныяк олар, кыстарын патриотизми, Төрөөн чуртувун алдарына чаа куш-ажылчы маалырыг чоруктарга оларның белени оза күштүү-биле илереп турар аларган.

Комсомолчулар болгаш аныяктар — кукуруза дээш демиселчилерин мурнакчы отряды. Оон чаагай дүжүдүн эстүрер чорук Ленинчи комсомолдун, бүгү совет аныяктарының шалыпчы херээ болуп турар.

Тыва АССР-ниң көдээ ажил-агыйның ажил-шлер чеди чыл планының бешки чымында күрүнеге 20000 тонна ээти. 19000 тонна сүттү, 2000 тонна дүктү садар ужурулг. Кукурузага үндөйлөттүгөн бижыг чөм-сууну тургузар болза, шак ындыг чедишкнир чедиш ап болур.

1963 чылда республикага кукурузаның тарылга шуду 42 муң гектар болур, оон иштинден 36000 ганы комсомолчулар болгаш аныяктар ажаап эстүрер. Ич-чалза-даа тарылга шөлдери аана-ла «күвдери чорук мал чөмөри» кеуделирининиң сорулгазын шийтерилеп шыдаас. Кукурузаны хейнү тарып болур, ич-чалза-даа оон дүжүдү багай болур болза, бистер мал чөмөриңиз бижыг сууну тургузарыңа ийиниң шыдаас бис.

Куш-ажылдың эң-не өзөш чарыгалдарын үндүрүп тургаш, 1963 чылда кукурузаның чаагай дүжүдүн алыр дээш боттарының бүгү күштерин, мергеженин, билгилерин, суралгыг кукурузачыларның дүжүдүзүңиз ажилдарыңиз, холунда техниканы түдүү, ону бүдүрүчүлүг ажилдарыңиз, хову ажилдарыңиз чотур өйүндө болгаш бек шынарлыг күссөдериңиз харылап турар көдээ ажил-агыйның бүгү-ле аныяк тускай эртемниглерин, кукурузачыларның слөтүн киржикчилери бистер кыйгырып тур бис. Сорулга чүд дээр болза кукурузаның, бобыларын, чигир севазынын чаагай дүжүдүн холдун куш-ажылдың чарыгалы чокка эстүрери, гектар чер бүрүзүндө 6—7 муң центнерге өдөшүрүшүңиз алыры болур.

Бистер 1963 чылда тус-тус уастантарга кукурузаның чаагай дүжүдүн алырыңдар бүгү шөлдөргө оон чаагай дүжүдүн алырыңиз шийдир ужурулг бис. Бо талазы-биле дүжүдүлүг кижилер бисте бар! «Межегей» совхозта Петр Иккало, Владимир Шинишев, «УТКА 25 чымы» совхозта Дамды-оол Сундуй, «Найрал» совхозта Олай Илгаашпай, Каз-Хем районун «Ленинчи орук» колхозунда Адыл Александр болгаш өскөдөр-даа мышак, удегер ап болур шак ындыг орук айтыкчылары республикада өзөш эвес. Кукурузаның чаагай дүжүдүн алырыңиз чүгө күзүр чоруктан хамык чүве бүдө бербес, кызымак куш-ажыл, тарылгага мык белеткел херек дээр бистин шүштүсүска биддигир болур ужурулг.

Өвөөлөрүңиз четчелеринче, эң дээр өвөөлөрүңиз болгаш аргаттарын үндөшүңиз оларның өөредилгенин аргаттарынче, кукурузаны тарып эстүрериңиз агротехниказының үндөшүңизин талазы-биле теоретиктиг күнөөдериңиз, чалбар машиналарын аялп таарытырыңиз херек кырынга көргүзери-биле хол-баштарыңизе колхозтарын, совхозтарын удурткучуларын, көдээ ажил-агыйның тускай эртемниглерин, ВЛКСМ комитеттеринин күнөөдериңиз аныяк кукурузачыларның слөдү утандырып тур. Кукурузаны эстүрериңиз мурнакчы, депшигелгир аргазын кукурузачы бүрүзү өөренип алган турар ужурулг.

Эрткен чылын часык хову ажилдарыңа белеткелдиң талазы-биле ажилдың кошкак болганың болгаш кукуруза шөлдериң багай сайыратканың түндөшүңиз республикага куду дүжүтү—гектар бүрүзүндө кукурузаның 106 центнер нотаан массазын алган.

Аныяк кукурузачыларның бирги слөдү

ВЛКСМ Тыва обкомун. Көдээ ажил-агый продуктуларының бүдүрүлгө болгаш белеткелдер министрствозу республиканың аныяк кукурузачыларның бирги слөдү бо чылды март 18-те Кызылдың көдээ ажил-агый техникумуңуң бажыңыңга эрттирген. Слөдтүң ажилыңа республиканың бүгү райондарында келген аныяк кукурузачылар, бүдүрүлгө эргеледериңиз кол агрономнары, комсомол комитеттеринин секретарына киришкен.

Тыва АССР-ниң аныяк кукурузачыларын 1963 чылда сорулгаларыңиз дугайында ВЛКСМ Тыва обкомунун бирги секретары Г. Ч. ШИР-ШИН илеткел кылган. Ол мышак кукурузаны тарып эстүрер талазы-биле

Чурукта: слөдтүң киржикчилери бөлүк аныяк кукурузачылар (солгай талдан оң талга)—«Кара-Хал» колхозтан С. Чулуут-оол, «Шек-леге» совхозтан Д. Сарылга, «Тил-леге» совхозтан О. Отту-оол, «Тес-Хем» совхозтан О. Кызыл-оол, «Тээ-ли» совхозтан С. Хуралбай, Улут-Хем районда «Улут хурал» колхозтан Д. Докуй.

Ич-чалза-даа хей-хей кукурузачылар, көдээ ажил-агыйның тускай эртемниглерин, колхозтарын болгаш совхозтарын удурткучулары эрткен көдээ ажил-агый чымының частырылганыңа бо чылын-даа шыггы түндөшүңиз кылбай турар-дыр.

Бо хүнерде 236 кукуруза олуртур машиналарын чүгө 41 септеттинген. Оларын септелген Каз-Хем, Барын-Хемчик, Улут-Хем, Танды районнарын колхозтарында болгаш совхозтарында оза багай чоруп турар.

Кукурузаның дүжүдүн бедиринин улуг курлавыры шөлдери чөмөшкөдери болур. Ындыг түрүбүзе, бистер бо ажилды четтес чорудуп, оон ужуру-дузаның чедир көрөйүн турарымыстан ам үдө чүгө 24100 тонна өдөк сөөртүнген азы оон планы 10-на хуу күссөттинген. Кукуруза дүжүдүнүн хуу-салымы «Тес-Хем», «Тил-леге», «Барык», «Шөлпөр» совхозтарда болгаш Каз-Хемниң «Совет Тыва», «Кызыл тук», Чөөн-Хемчиктиң «Искра» колхозтарында болгаш өскө-даа чамык ажил-агыйларда уду дүвүзүңизин болуп, амга чедир тус черин чөмөшкөдериңиз ховуларга сөөрттөй турар.

Тус черин чөмөшкөдериңиз сөөртүрү ам эң чүдө айтырылганың бирээни. Моон ужурунда бистер кукуруза тарып эстүрер уастантарга өдөк сөөртүлгенин өскөрткөдериңиз, декаданың болгаш айын организаастап чорударымыс эргөжөк чүгүлө.

Эштер, бедик дүжүт дээш демисел тарылга эгелеринин мурнуу-ла чорутуруп ужурулг, ич-чалза-даа кукуруза үренинерин хынамчалыг белеткээр, гектар бүрүзүңиз 15—20 тонна ирик өдөкти тарылга эгелээр бедина сөөртүп төгөр, техниканың септелгени болгаш белеткелдин өй-шанда доозар херек. Саялаларыңиз бүгү бедилерин хынаары, чажылга оларын шын тургузары, кукуруза тарымыр шөлдериңиз кырыңиз байдалын өөренип көөрү эргөжөк чүгүлө.

Бедик дүжүттү алыр талээде, тарылгаларыңиз шын ажаалдазын организаастары, одуртулар аразын өй-шанда удурткучу болгаш оон немей чөмөшкөдериңиз хандырып, кукурузаны бүрүзү болгаш уастантарга доктаамал ажилдаан турары оза утулса.

Комсомолчу-аныяктар аргаттарының аразына социалисттик чарышты калбарып чорударыңиз республиканың бүгү кукурузачыларын кыйгырып тур бис. Механизатор-кукурузачы бүрүзү болгаш ажилының үрүткелдин хун бүрү көргөн турар кылдыр ажил-херекти ич-чалза тургусса чотур.

Хүлөөлөдериңиз күссөдөдө дээш социалисттик чарышты, контрольду организаастарыңиз дээш хейрлерин бирээни бот-боттарының аразына хынамчалыг чорудары болур. Бот-боттарының хынамчалыг чоруп турда ужуражымыңары болгаш бедилерин чорудары, санал-оонады доктаамал солчур, чаа чүдөдери көргүзери хову ажилдарыңиз эң дээр агротехниктиг хуузаларда, өки шынарлыг чорударын хандырап болгаш кукурузаның бедик дүжүттү алырыңиз иделетгил үндөшүңиз болур.

Эштер, кукурузачылар, слөдтүң киржикчилери бистер «Межегей» совхозтун кукурузачыларының кыйгырыңиз ийи-биле деткивишаан, кукуруза дээш демиселге социалисттик чарышты дайыңчы өзү-биле калбарырыңиз, көдээ ажил-агый продуктуларыңиз бүдүрүлгө күвөдери дээш демиселге бүгү күштерин болгаш энергияны салырыңиз силерни кыйгырып тур бис! 1963 чыл кукурузаның бедик дүжүттү алырыңиз чылы болсун! Гектар бүрүзүңиз кукурузаның 300 центнерден өзөш эвес нотаан массазын эстүрүп алымыңар! Куш-ажылга чаа-чаа чөмөшкөдериңиз дээш ажилдаалыңар, эштер!

дүжүлгө солугазымың дугайында илеткелди республиканың Көдээ ажил-агый продуктуларының бүдүрүлгө болгаш белеткелдер министрствозуң кол агроному А. К. БАКУЛИН кылган.

Слөдкө чугаалашкан айтырылгала талазы-биле «Найрал» совхозтун кукурузачы О. ИГЛАШПАЙ, Чөөн-Хемчик районун «Большевик» колхозуңуң кукурузачы С. КӨК-ООЛ, «УТКА 25 чымы» совхозтун кукурузачы С. ДАМДЫН-ООЛ, Тандының бүдүрүлгө эргеледериңиз кол агроному А. СЕРДОК, Өвөр районда комсомол комитетинин секретары С. ТАНОВ, Дүжүлгө станциязының кукурузачы Ф. МҮРЬ-ГИН, көдээ ажил-агый продуктуларын

Чурукта: слөдтүң киржикчилери бөлүк аныяк кукурузачылар (солгай талдан оң талга)—«Кара-Хал» колхозтан С. Чулуут-оол, «Шек-леге» совхозтан Д. Сарылга, «Тил-леге» совхозтан О. Отту-оол, «Тес-Хем» совхозтан О. Кызыл-оол, «Тээ-ли» совхозтан С. Хуралбай, Улут-Хем районда «Улут хурал» колхозтан Д. Докуй.

Станция бо чылын 800 тонна сүттү күрүнеге дүжээр, а март 5-ке чедир 116 тонна сүт салдымган

Чурукта: слөдтүң киржикчилери бөлүк аныяк кукурузачылар (солгай талдан оң талга)—«Кара-Хал» колхозтан С. Чулуут-оол, «Шек-леге» совхозтан Д. Сарылга, «Тил-леге» совхозтан О. Отту-оол, «Тес-Хем» совхозтан О. Кызыл-оол, «Тээ-ли» совхозтан С. Хуралбай, Улут-Хем районда «Улут хурал» колхозтан Д. Докуй.

Чурукта: слөдтүң киржикчилери бөлүк аныяк кукурузачылар (солгай талдан оң талга)—«Кара-Хал» колхозтан С. Чулуут-оол, «Шек-леге» совхозтан Д. Сарылга, «Тил-леге» совхозтан О. Отту-оол, «Тес-Хем» совхозтан О. Кызыл-оол, «Тээ-ли» совхозтан С. Хуралбай, Улут-Хем районда «Улут хурал» колхозтан Д. Докуй.

Ам кол сорулгаларның бирээзи—ол дээрге часык тарылгага белеткел, колхозтарга, совхозтарга часык ажилдарны организаастыг чорудары болур. Бо чылын тараа болгаш мал чөмөри бүдүрерин улуу-биле көвүдөдирин хандырап төлээде тарылга шөлдериңиз структуразын база катап көрүп көрүңер.

РСФСР-ниң партия комитеттеринин секретарының болгаш колхоз-совхоз бүдүрүлгө эргеледериңиз начальниктеринин чөвүлөк хуралына эш Н. С. Хрущевтүң чугаалыңа.

Найыралдың болгаш тайбыңның керээзи

ССРЭ биле Болгарияның удурткучу ажилдакчыларының бижиктер солушканы

ССРЭ биле Болгарияның Улус Республиказының аразында найырал, кады ажилдакчыла болгаш бот-бодуңа дузалакчыла дугайында керээге ат салган хүндө бээр 15 чыл болганыга таварыштыр эштер Н. С. Хрущев биле Л. И. Брежнев СЭКП ТК-нын, ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунун, ССРЭ-ниң чаазаның болгаш чоңунуң өмүнөздөндө акы-дуна болар улуска ийги байырың чедирген.

Ол керээ болза ийи чурттарын аразында найыралды болгаш бүгү талазы кады ажилдакчыла улам ийи хөгжүдериңиз база бижыкчаларыңа бижыг үндөшүңиз болуп турар болгаш Балканыңа база Европага тайбыңның, уаустарын айык чок чорууну чүгүлө чөпсө болур деп, болгар удурткучулар—эштер Тодор Живковтун болгаш Димитр Ганевтин адынга чоруткан бижикте онзапал демделген турар. Болгарияның кайгычыг чөмөшкөдериңиз совет улус чүрөөн ханымыңа өөрүп турар болгаш социалисттик база коммунисттик тургузушкунуңуң сорулгаларыңиз күссөдериңиз чаа улуг чөмөшкөдериңиз болгаш тилгелелерин Болгарияны Коммунисттик партиязынга, бүгү болгар улуска сөткөлиңиз ханымыңдан күзөп турар.

Болгар-совет керээ болза акы-дунамалык ийи улустарың аразында чүс-чүс чылдардагы найыралды болгаш төөгүлүг харылзааларың дээш илерешкениңиз, социалисттик чурттарын аразында тургустунган дөшөгейиңиз чаа харылзааларыңиз көргүзү болур деп, Тодор Живков биле Димитр Ганевтин Н. С. Хрущевка болгаш Л. И. Брежневке чоруткан бижикте демделген турар.

Ол керээ болгар улустуң чаагай тура-соруун илередиңиз, оон амдыралчы эрге-ажыктарыңа дүжүп турар болгаш Болгарияны айык чок чоруун хандырыңыңиз херээге, Балканыңа база Европага тайбыңга чүгүлө рольду ойноп турар деп бижикте айтып турар.

Оларның чуртуңа социалисттик тургузушкунуңа доктаамал көргүзүп турар хей талазы болгаш үнөшүңиз чөпсө дузалакчыла дээш СЭКП Төп Комитетинге, Совет чымыга болгаш совет улуска ханымың-биле өөрүп четтиргениңиз Болгарияны удурткучулары чоруткан бижикте илереткен. Бистин улусузу совет улустарын кайгычыг тилгелелеринге шын сөткөлиңиз-биле өөрүп турар болгаш коммунисттик тургузушкунуң дөшөгей төөгүлүг сорулгалыңиз күссөдериңиз херээге чаа чөмөшкөдериңиз оларга күзөп турар деп бижикте чугаалан турар.

(СЭТА).

Өөрүнчүг түннелдер

Туранның үлетпүр комбинатының коллективин январь айда бүдүрүлгө планын күссөдөдө чыдааган чымы өөренип көргөш, чотур түннелди кылган. Куш-ажылдың организаастарыңиз кескү ажилдакчыларын февраль айда комбинат нити продукция бүдүрүлгө планын 118 хуу күссөдөдө, 25,4 муң рубльдин барааның продукцияны бүдүрүлгө, ол болза планга көргүзүңизден 6,4 муң рубльге хей болгон.

Ай дүргүзүңиз 847 кубометр тулузга майы белеткеттинген. Ийи сөөртүлгөдө чөмөшкө эш Павлин хүнде ажил нормазын 120—130 хуу күссөдөдө, мурнакчы ажилдап турар.

Чазаның чөткө эштер Доронина, Гуляева, Кудрин онаашкан херээге ак-сеткидиңиз, чүткүлдүг ажилдап турар.

Кызыл тулкупуг фермадан

Дүжүлгө станциязының кол зоотехниги эш Калкыңиниң сүмөзүн алган, оон биске чуруп берген орук чымын сүт-бараан фермазыңа чеди келдиңиз.

Ийнар ыракта, шөйдүп чоруткан кезек чуртала бажыңарыңиз ужу — бир бажыңа аныяк оол үнүп келеш, эжиң аксында таапкылай берди. Оон чаныңа келеш: — Саанчылар, ферма ажилдакчылары кайда чоруп тур дүжүм — деп, оолдан айтырдыңыз. Оол таапкымың харамдыгың сорбушаан, — бо бажыңда хуралдап тур — дээш эжиңче айтыты.

Кире бөзүңизе ферманың саанчылары бижекке өрөөдө сымнараштырып олуртканың, илеткелчи доозуңаң, ам санал-оонал солчүшкүңүңа чоруп тур.

Станциянын директору Юртаев бисти көрө-ле эртнер, эртнер — деп чалааш: — Че, дараазында кымыл? — деп, хуралдың ажилын дүргөдөй каап олур.

Бо дээрге Танды эргеледериңиз дүжүлгө станциязының Хадын-Аскы сүт-бараан фермазыңын январь, февраль айларда сүт саалдазының түндөш хуралымың болуп турган үези оол.

Станция бо чылын 800 тонна сүттү күрүнеге дүжээр, а март 5-ке чедир 116 тонна сүт салдымган

Чурукта: слөдтүң киржикчилери бөлүк аныяк кукурузачылар (солгай талдан оң талга)—«Кара-Хал» колхозтан С. Чулуут-оол, «Шек-леге» совхозтан Д. Сарылга, «Тил-леге» совхозтан О. Отту-оол, «Тес-Хем» совхозтан О. Кызыл-оол, «Тээ-ли» совхозтан С. Хуралбай, Улут-Хем районда «Улут хурал» колхозтан Д. Докуй.

Чурукта: слөдтүң киржикчилери бөлүк аныяк кукурузачылар (солгай талдан оң талга)—«Кара-Хал» колхозтан С. Чулуут-оол, «Шек-леге» совхозтан Д. Сарылга, «Тил-леге» совхозтан О. Отту-оол, «Тес-Хем» совхозтан О. Кызыл-оол, «Тээ-ли» совхозтан С. Хуралбай, Улут-Хем районда «Улут хурал» колхозтан Д. Докуй.

ЧЕДИ ЧЫЛДЫҢ БЕШКИ ЧЫЛЫНДА

Уш тудугдан

Чеди чылдың бешки чымында чуртталга тудуларынның планын чөмөшкөдериңиз күссөдөдө! Ол болза Төрөөн чуртка тудулар бистерниң төлөшүңиз бөлөвөс. Республиканың найыскалында болгаш Ак-Довурактын, Хову-Аксының-даа чуртталга тудуларында ажилдап турар чүс-чүс тудулар шак ындыг сорулгалыг, чангыс аай тура-соруу-биле ажилдап турар.

Ич-чалза оон сорулгалың чедиш алыр дээш тудулар бригадалар аай-биле социалисттик чарышты ажилдап турар. «Кызыл тудуг» эргеледериңиз 50 бригадалар бот-боттарының аразында чарыштылар. Оларнын аразында коммунисттик күш-ажылды 7 бригадалары бар. 15 бригадалар ол бедик атты чедиш алыр дээш демиселги турар.

Эш Дамидова баштаган шүткүл тургузушкунуң коммунисттик күш-ажыл бригадалы февраль айың оонааларын 120 хуу күссөдөдө. Ук бригада Чуданосканың шүткүл тургузушкунуңа бригадалы-биле чарышты турар. Сарыткөвүң болгаш Зырянотун удурткучу аныяктар бригадалары база чарышка кийгиришкен.

Чарыш чүгө бригадалар аразында эвес, харын бүдүн-бүдүн коллективтер аай-биле калбарганы өөрүчүк. Чижээ, «Кызыл тудуг» эргеледериңиз тудуларын «Тыва кобальт-тудуңуң» тудуларын чарышка кийгиришкен.

Тудуларда партия, профвилел организаастарыңиз сорулгалы болза калбарган социалисттик чарыштын түтүн бедик тудар дээш организаастарыңиз, мобилизаастарыңиз күш-тедилериңиз болур.

Чарышта бир кол чүдү ажилдакчыларын дүргө эскерип, оларны чөмөшкөдериңиз хемчегерин дораан алыры. Тудуг материалдарыңиз камныг чарыштар, бар техниканың бедик бүдүрүлгөдү ажилдап турар бот-боттары хынамчалыг, дүжүлгөдөй сөзүрү чарыштың бригадаларыңиз болгаш коллективтерин сонуургалды чүдүлү болур.

«Хову-Аксында» «Тыва кобальт» комбинатың тудуг уастантарыңиз ийиңиз бир кол чөмөшкөдериңиз чүдүлү эскерип болур. Мында бар техника

профвилелдериниң область чөвүлөдериңиз чуртталга тудуг кылдыңиз инструктору.

СЭТА-НЫҢ ДЫҢНАДЫ

«Марс-1» жудуушкунда

Планеталар аразының «Марс-1» деп станциязы-биле радио харылзазының ээлчегин сөвөшкөдө марттың 16-да кылган. Станциядан телеметриктиг информацияны хүлөп алган. Радио харылзазының сөвөшкөдө кылып турар үедө планеталар аразының станциязыңа чедир хемчаз 98 миллион 863 муң километр болган. Ич-чалза «Марс-1» деп станция-биле комсомол радио харылзазының ыраа, америк парлагалга парлап үндүргөн, «Маринер-2» деп носмос аппараты-биле радио харылзазының ыраадан 12 миллион километр ашаан. Марттың 17-де Москвазың-биле 9 шакта «Марс-1» деп станция дараазында астрономияны координаттар турган: дөрт үнери—7 шаң 34 минута, ийлерини—26 градус 53 минута. Станциянын черден ыраарының дүргөдөй амы үедө секундада 16,25 километр болуп турар.

Коммунарның хөөрүндө

НОВОСИБИРСК. (СЭТА). Баньоль чурттуг Париж ажилының огул, хоочун коммунарларынның бирээни Адриен Лежениң ында, революцияны маалдарының сөөрүндө, Сибирьге Совет эрге-чарыга дээш демиселчилер-биле кола хөөрүңизин. 92 чыл мурунда, Париж коммуназы бажыңарыңа нисе чырыкты дөштүп бээр турган. Ам сыр өскө, Кызылдың бус-биле ажилдап алектри станциянының тогун бо районга шөйдүп келген сонда, ыракта бистинг фермазы бели оон күжү-биле механизастаанды. Ол хей күш-ажылды хостаан болгаш саанчыларын ажилдаарыңа таарымча-

лыг байдалды тургускан, саалда шакты кызырылган, малды ажаап чөмөшкөдериңиз, эт-херекселдиң, малды оран-савазын, аш-чөмөриңиз таарыштырып, аргылап аштарыңизге шак четчир апарган. Кижилер аразында социалисттик чарышты. Алган хүдөөгө дээш кижилерин чүткүлдү күш-ажылдың түндөшүңиз сүт саалдазын бедиринге улуг илгидиг болуп турар.

Эш Юртаев бисти ферманың ажил-агый-биле таныштырды. Инек саар черин, инек-савазын болгаш бажыңарың оран-савазын таарыштыр кылганы дык солун. Бо ферманың саар инеке колдуунда чурт иштинин укаазы. Малдын сүт саалдазын көвүдөдериңиз четчир сангы мал чөмү бар, фермада 187 төрөөн инектерин бажыңарың менди, эжи доругуң турар.

Малдың баш санын эстүрер, продуктулуң бедир дээш күнөшкөдериңиз ажилдап турарларын саны көвүдөдө. Саанчылар О. Чечек, С. Унтуш, Ч. Чайзат олар өзөш эвес сүттү саап, мурнакчы ажилдап турар. Кадарчылар О. Кызыл-оол, О. Бүдөрк болгаш өскөдөр-даа малдын

бараалтаган. 1870—71 чылдарын төөгүлүг болушкунуңа киришкел, париж коммуназы чылга шапталыңың сонда, шаажылдаан дүш бооп чылаан болгаш кадыг-берге хоругдал черинге халалтын оң чылдарын эрттирген. Бельгияның барикадазының сөөлү дайыңың, Францияны Коммунисттик партиязының үндөшүңизин хүндөдөн бөөр оон кежигүн Лежен хей-хей оон чылдарда илдепкей ажилдакчы болуп турган. Лежен чүгө тозан хар чөмөшүлүп турган. Совет Эвилелиң чөдүл келеш, шөвөгөдөк шөлдөш. Делегейиң ийги дайымың чылдарында ову Сибирьге эжкелген.

А. СОДУНАМ.

ЧАСКЫ ХОВУ АЖЫЛЫНГА Кукурузаның бедик дүжүдү дээш

Республиканың бүгү кукурузачыларына „Межегей“ совхозтун кукурузачы-механизаторларының кыйгыры

Мал ажылы — бистин ажыл-агыйымыстың көд адырларының бирөөсү. Оң дождулдеи малдын чөм-суурун быжыглар дугайында өк болуу-нырн совхозтун ажылдакчыларында негизин. Н. С. Хрущевтун чагыла-ныр адырбыша, бистин механизаторларымыс 1958 чылда улуг эвес шал-те шоолт эвес кукурузаны бир-ле дугар тараан. Иччан кукурузаның улуг аргаларына бузуревес кижилер совхозка хөй турган. Иччалажок оларнын шын эвес болганына ол эштер күзүн-не бузуревес, кукуруза өк дүжүтү берген.

Бистин механизаторларымыс ол күчүтү кукурузаны тарып өстүрерин урай аргалын чедикшиктиниң шындоиди алган болгаш, малдын кем-герилге районнарына кукуруза бирги черди ээлеген. Ам бүгү маады кукуруза-биле чөмгерин турар бис, бистин малчыларымыс ону чүнү-биле солуп болурун бодал-даа шыдаас алпарганар.

Совхоз 1962 чылда «хоуларның дагылааны» 2000 гектарга тарып өстүрген болган кутун 23.000 тонна кукуруза силозун салган. Совхозтун муракчы кукурузачылары бедик көргүзүлгелери чедип алганар. Ча-жээ, М. Иванов болгаш Г. Шараев улуг шалдуу гектар бүтүрүндө кукурузаның 502 центнери ногаан массаны алганар. П. Пикало болгаш В. Пылушев 25 гектарга 925 центнери, а 80 гектарга—330 центнери өстүргенер. Оларнын чедикшиктиниң чакыттары болуун. Кукурузачы-лар тарылта мурунда бир гектар хөрдүнгө-ле 10,5 тонна өкөткө төккөн, черге үрелин чакыры өк агротехниктиң хуусаада чөртүтүнгөн.

Олар тарылта соода база айна одурааннар. Өзүмөр үнүже чедир база өзүмөр үнүп көргө оларнын арам-биле участоктарга миниртөөш-кинин, а өк алаан ортады—одурулгара минералдык чөмшүчидилге-лерин төкүшкөн, одурулгар арамн аждадан кылганар.

Чамдык өске кукурузачылар база өк ажылдапнар. Индыг болза-даа ногаан массаның дүжүдү совхозка нийтизи-биле улуг эвес, бир гектар-дан чүгө 110 центнер болган. Мынчангаш кукуруза тараан шөл улуг-даа болза олар үези адегелге чедир силос совхозка четтес. Кыштың баштайгы айларында бистин фермаларымыс мал чөмгерин, ылаңгыя силосту ажил-агыйы эвес ажыгала турган. Ону норма чокка, кайы хамаан чок төтөгөтү турган. Иччалажок силос чөмшүрүннүн кол чылдаганын база кукуруза тараан черлерин чавыс дүжүтүтү болганы болур.

Мал чөмгеринге хөргөлдө өзүп турарын барымдалааш, бир болза кукуруза тарып шөлдү калартыр, бир болза дүжүтү көдөр ужуратт бис. Ийи дугар өрүк-биле чөртүрүн шитирлөөн бис. Кукуруза тарып черлер 2000 гектар хөвөөр артар, а дүжүтүтү өзөр.

Тараа болган мал ажылының продуктуларын бүдүрерин бо чылын-на дыка көвүдери деп уст-лабинчилерин кыйгырымыс хараылавышаан, совхозка нийтизи-биле бир гектардан-на ортума-биле кукурузаның 400 центнери ногаан массаны алып болгаш 80.000 тонна кукуруза силозун салыр деп хүлөөлгени ап тур бис.

Бо бедик хүлөөлгени канчаар күөсүдер деп бодал турар бис? Бистин ажил-агыйымыска шүптү 15 кукурузачылар ажылдаар. Ийи-үш кижилег өвөнолар болуп ажылдаарын шитирлөөн бис. Эвөө бүрүз тус-тус хү-лөөлгөтөг. Республикада өк билиндир кукурузачылар П. Пикало болгаш В. Пылушев 50 гектардан сүт-быштак кем быжыттыг мочактары-биле кады кукурузаның 800 центнер, 100 гектардан 500 болгаш 150 гектар-дан — 300 центнер ногаан массаны алып деп өс бергенер. Механиза-

торлар М. Иванов болгаш Г. Шараев 200 гектардан 700 центнер, а 100 гектардан—500 центнер ногаан массаны алырлар. Г. Шараев болгаш Н. Рязанов 150 гектардан 500 центнер база 150 гектардан—300 цент-нер силос массаны алып дээш демисежир. Өске кукурузачылар база бедик хүлөөлгелери ап турараар.

Бистин сөзүвүс ажил-хөрек-биле карышпаан дээш хөрдүнү ажылдап кылды агротехниктиң хөмөгелерин өртемге үндөйлөөн комплексини шындыг барымдалаар, участоктарга тус черин чөмшүчидилгелерин төгөр бис. Ол ажил ам беини чөртүтүп турар. Кукуруза тарып черде-же 6000 ажил тонна органиктик чөмшүчидилгелер чөдиргинген. Чөккү хүнерде ховуларга ам база 8000 тонна өдөк төктүнгөн турар.

Амгы үедө кукуруза өвөноларын составы бадылаттыган, чер участоктары быжыглаттыган. Барык-ла бүгү тарылта шалуге четир чер күзүн-не белекеттинген. Кукуруза тарып черлер мындыг янызыг ажил-дап кылдынар. Чалын эрте бүгү участоктарга шым басырышкынын чорулар, а өк соода органиктик чөмшүчидилгелерин төкүшкөн, черин миниртөөр бис. Тарылта мурунда участоктарымыс база катан миниртөөр болган оларны катоктар-биле дескилээр бис. Чаштырылганы чүгө дөрбел-чин-улаанчак ара-биле чөрулар бис.

Кажан кукуруза өзүп өгөлей бөргө бүгү участоктарга база катан илри-теттиер (өзүмөр арамы-биле), а өк соода культивазиастаакым болгаш одурулгар арамнын үлдүренишкенин эгелээр. Одуртулар арамнын культиваиторлар-биле баштайгы ажылдап кылмышкыны 3—4 бүрүзүр үнүп келген үе-чаада, а үлдүренишкени—оң арай сонгар чөртүтүнар.

Боудуштуң күжүвүс мей чарыдаттынар деп кортпас бис: ол өк түп-недиг болуп болган бүгү маады чөмгер-биле четир кылдыр дандыр ар-гамы бөөр дээрин билер бис.

Тараа болган мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдери дээш бүгү улустун чарыкчына кырышаан, коммунист күш-ажылын шалыпчылары деп ат дээш демисежир бедик хүлөөлгени боттарымыска ап тур бис. Аморалдыг үлдүренишкенин чачыс-даа таварылганын болду-рус бис, совхозтун хөй-ниити амдыралына идекпейлг киржир, ботта-рымыстың биливисти белидер бис.

Бо чылын-на нийтиңи мал ажылына быжыг чөм-суурну тургузар, ээт, сүт, дүк бүдүрерин элэн көвүдери төлөөдө кукурузаның, чигер сөкөлазынын, бобы культураларынын бедик дүжүтүрени алып дээш чарышты улам калбартыр санал-биле республиканың бүгү кукурузачыларын кыйгырып тур бис. Малчынар өк ажылдап, мал ажылының продукту-ларын бүдүрерин көвүдериңге байдаларын тургускан, олар кыжын: четтирдивис, кукурузачы-механизаторлар дээр кылдыр ажылдаалынар.

Бис боудуштуң мурунууска салып турар сорулга ажил-агый бүтүр-үңүдү механизаторларына күш четтиер сорулга. Черни чүгө ажил-агый чорук-биле ажылдап кылдыр, ажил-хөректин ынакшыдымы-биле көөр хөрек.

Тываның кукурузачылары чарышче үнүңер, чеди чылдың бешки чылын совет улусна элбикшилдик чылы, коммунист тургузушкунга чедикши-ктериниң чылы болдураалынар!

П. ПИКАЛО, В. ЦЫЛУШЕВ, Г. ШАРАЕВ, М. ИВАНОВ, Б. ДОЛГАНОВ, Н. РЯЗАНОВ, В. КОЛТЫШЕВ, Г. АЗЕВИЧ, П. ЧУЛЬДУМ, Б. КУУЛАР, А. АЛЕНСЕЕВ.
«Межегей» совхозтун кукурузачылары.

1963 ЧЫЛДА ОЛАР ЧҮНҮ ДЭЭШ ДЕМИСЕЖИП ТУРАРЫЛ

«Чеди чылдың планын хуусаа бетинде!»—деп күш-ажылчы лозун Ан-Довуратын болгаш Хоу-Ансының бүгү туугуларынын тугу болу берген. Чеди чылдың бешки чылында оларнын

мурнунда улам улуг харысалгалыг сорулгалар салдыган. Ону чедип алырныга сөрүк күштүүн илереди, бүгү улустун социалист чарыкчына иришкеш, улуг туугуларынын нийлиери 1963 чылда мындыг бот-хүлөөлгелерин алганар.

„Тыва даг-дүгү“ тудуг эргелели

Чеди чылдың бешки чылының тудуг-монтаж ажилының талазы-биле оонадалын декабрь 27-ге чедир күөсүдер.

1963 чылда планнаттыган 8 муң дөрбелчин метр чуртталга шалун декабрь 25-ке чедир ажылдалга кирер.

Фабрика тудуунун бирги ээлчээн сентябрь 30-де ажылдалга кирет.

5 муң киловатт күшүтү бус-биле ажылдаар электростанцияны тудуун үшкү кварталда доозар.

Ийги кварталда чылда 10 муң кубометр демир-бетон белекээр база 27 муң кубометр мый дилер күчү-лерин ажылдалга кирер.

1962 чылда чедип алдыган дешпелге бодаарга ажылдап турар бир кижиге оонаштыр бүдүрер ажылды 5,8 хууга көвүдери.

6 миллион кезек чыг тууйбуңу белекээр, оон үш-түң ийи кезең бичир өртерди. Демир-бетон чылда-зындан 8 муң кубометр кылдыгары элтеп белекээр.

„Тыва кобальт“ тудуг эргелели

Тудуг-монтаж ажилдарынын планын декабрь 25-ке чедир күөсүдер.

Доозарыга белектер турар туугуларын дараазында хуусааларда ажылдалга дуузар: материалдар комби-нады — июнь 20-де, администрация чуртталга комби-нады — август 10-да, төп магазини болган матери-алдар складын—сентябрь 15-те, муруну участоктун компрессор станцияны, чугай шыгаар черин, 50 тон-на соодуучуну — декабрь 5-те, № 14 чуртталга ба-жынын — апрель 10-да, № 17 бажынын — ноябрь 7-те.

Тудуг ажилы-биле холбашкан чер ажилдарынын 80 хуузу, шалда тудуг материалдарын тыварыны—65 хуузу, көдүртүп дажылдар ажилдарыны — 85 хуу-зун механизаторлар.

Дузулар бүдүрүлгелерин комбинаты чылдың ооналганын нийти болган барааның продукция тала-зы-биле декабрь 25-те күөсүдер. Тудуг материалдарын, чүдүктарын, демир-бетонун, блоктарын белекээриниң планын база ол-ла өйдө күөсүдер.

Чарыкчы савалдарын шындоиди тургаш, эргелел-ге нийтизи-биле 75 муң рубльдиң капиталгазын алып.

Эрткен чылдың четпестерин катаптавас

Эрткен чылын Улуг-Хемниң хөм-пароход ажил-агыйынын Кызыл участогу республиканың туугулары-га 1550 тонна чыгыт база 52 муң кубометр тудуг мыйын сөөртүп бер-ген. Моон алгаш көргө улус ажил-агыйына оң дуузы улуг.

Эрткен чылын капитаннар Плю-скин, Молодыха, Юшкова удур-дан коллективтер өк ажылдаан. Иччалаа-даа Улуг-Хемниң хөм-паро-ход ажил-агыйынын Кызыл участо-гу чыл планын күөсүткөн. Ол мый салдарынын планын 90 хуу, чык сөөртүлгезиниң планын чүгө 13

хуу күөсүткөн. Оң чылдаганын кыпар, чар чүдүлөр-биле хандырыл-га баазаларын болгаш судно доктар черлерин багай белектерине, меха-никтерин хөй кезиниң тускай эр-тем чөгүндө, оларнын ажилыга ха-рымысалга чөгү болур. Чикээ, меха-ник Романов 61 ажил хүнүн үскөн. Бухгалтер Черешкин бухгалтер үзү-дүн багай чөрдүп, участокта кан-дыг ажилдар кылдыгынын билес турган.

Кызыл участогуун кол ажылда-чыын Улуг-Хем мый үзүтүр ажил-агый салдарын багай белектер, ка-хуу күөсүткөн. Оң чылдаганын кыпар, чар чүдүлөр-биле хандырыл-га баазаларын болгаш судно доктар черлерин багай белектерине, меха-никтерин хөй кезиниң тускай эр-тем чөгүндө, оларнын ажилыга ха-рымысалга чөгү болур. Чикээ, меха-ник Романов 61 ажил хүнүн үскөн. Бухгалтер Черешкин бухгалтер үзү-дүн багай чөрдүп, участокта кан-дыг ажилдар кылдыгынын билес турган.

терлерин ийи-үш хонуктарда саа-зыл турган. Илаңгыя Сизим тайга-зына тудуг мыйын белектели кочуг багай организастыгын турган. Пароход ажил-агыйынын Кызыл участогу «Коммунал туугу» болган республиканың салгы бааза-зы-биле тудуг илди, чык сөөртүп бөөри-биле чарган керээни күөсүт-көн. Ажылда индыг хоулашкыны-нарың бир чылдаганы, оон Кызыл участогунда күш-ажыл чүрүмүн дедин кошканда болур. Оң үрөк-чидери чүгө ааа ажылдакчылар эвес, база удурткучулар: участок-тун капитаннары Солдатов, Попов, Потылинни күш-ажыла үлгерчи-жектег, ак-сеткилдег ажилдакчылар болур хүлөөлгени үзүп туралар.

1963 чылда хөм-пароход ажил-агыйынын Кызыл участогу респу-бликага 62 муң тонна чыгыт болган тудуг материалдарын сөөртүп план-ныг. Ол планын чедикшиктин күө-сүдирде, оң Кызыл участогуна ажилдакчылары, 1962 чылдың четпестерин катаптапай, амдан өгөлөөн техника септелгезин тем-пизин дүргөдөй, септелгени шы-ларын белиди, кадрларын текни-тик белектели ажиждери чедип ап, чакы ажылдага бүрүн белекелдиг ужуражыр терек.

О. СОСКУР-ООЛ.

Л. БОЛОТИНА.

«Межегей» совхозтун кукурузачы-лары тараа болган мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдери дээш бүгү улустун чарыкчына кырышаан, коммунист күш-ажылын шалыпчылары деп ат дээш демисежир бедик хүлөөлгени ап тур бис.

1923 чыл эгелөөн. Боудун до-гунаашкынын замааты дайынны одуңга камгалар ап шыдаан Совет-тер Республикамы күженишкенини-ри чаа фронтуге—ажыл-агый тур-гузушкунуңче мөөнөп турган. Ий-чан капитализм биле социализмин аразына «кым—кымын ажары» деп айтыры харын-на мааня шит-тиреттинин турган. Капитализм элементарлыг тур чаа сегим кынын бергени чаа экономиктеги политикамы үезинде революцияны дайыныры Россияга социализм тургузтунарны бузуревес чөрткү ажилчы чоннар ортузунга непер-дерин ордалап, капитализмге катан өргилденин чылаш чөгүңү ду-гайын үрүнейчип турганар.

Революцияны улам ийи чедикши-ктиниң хөдүжөр төлөөдө, бистин чүрүтүска социализмин тургузары-нын өртемге үндөйлөтүнгөн тодар-гай программазы-биле партияны чөмөгөлөөн негеттинин турган. Ол сорулганы В. И. Ленин шыларангай күөсүткөн.

Аар араанмын ол үедө ордунда тура алабастаан чыткан Владимир Ильич 1923 чылдың январь—март-та «Демдегледен арычыгыштар», «Кооперация дугайында», «Бистин революцияны дугайында», «Раб-крияны канчаар өдө организастаар бис», «Эвөөш-даа бөл, экин дээр» деп боудун сөөлүг, ам үедө бүгү делегейде сурагалыг чүдүдериң азан берип бижиткен. 1922 чылдың де-кабрь төнчүзүндө азан берип бижит-кен ленинчи сөөлүг чагаалар-биле кады бо чүдүдөр партияга политик-тиг чагылар болуп, СССР-ге социализм тургузушкунуңуң планын В. И. Ленинниң ажилдап кылганы-нын сөөлүг чыдаан болган.

Владимир Ильич нийтиледди социализмге өзүга өдө тургузарының сорулгарынын дугайында боудун «Бодалдарын партияга тайылбырлап берип, совет улустун муруннга, де-дүдүрениң үндөинин болган болган турту экономика талазы-биле өдө тургузарына шыларангай тивиле-

ЧАА НИИТИЛЕЛДИН УЛУГ ПЛАНЫ

В. И. Ленинниң сөөлүг чүүлдеринин 40 чыл болганына

га социализм тивилегезиниң дугайында боудун идеяларын чаа утка-быдып дөжүдү, тодарып, байла-шыдып турар, социалист тургу-зушкунун тодаргай айтырыларын ханы анализтеп, чаа нийтиледди ажилчы дөвөлөөлө дег кылдыр берип турар.

Ленинниң анализ болза нийтилед амдыралынын хоойлуларын өртем өзүү-биле билдинге, материалдыг факторларын шитирледиң родин хүлөөн көөргө үндөйлөтүнгөн. Владимир Ильич харын моон узур-унда бирги эелчеге материалдыг бүдүрүлгенин хөдүгүдө, чаа социализм индустрияны тургузарын ийи үндүргөн.

Ленин бүрүн социалист нийти-ледди тургузарына өргөжөк чүгүдө бүгү чүдүдөр Совет чуртта бар дээрлин чүгө өртем өзүгаар көргүс-көн эвес. Ол, тургузушкунун кол, шитирледиң кезээ индустриализация болур дээрин көргүскөн. Улетпуну, ылаңгыя аар улетпуну катан тургузар болган дүргөн бурунгар-ладыр, чуртуу электржиждер, күш-ажылдык бүдүрүлгелер белидер. Моон өргө-ажын дээш Ильич «на-нды-даа бичин камгаланы бистин машиналыг улуг индустрияның хөдүгүдө, электржиждениң хөдүгүдө артырар...» дээш «өң улуг камналгаже» кыйгырып турган. Бистин идеялымыс мында, шак-ла мында дээрлин бүгү-ле шы-кымы-биле Ленин демдегеп турган. Чүгө иччан бис хоудулапай, адым чөрткү туузкаан бис «пролетариат-тын дилеп турары болган боудунга тын алабай барып болбазы өзте, машиналыг улуг индустрияны, электрификацияны, Волостуудуңу болган оон-да өскелерин азынче сөүлү олурду шыдаар бис».

Ильичиниң ол программазыг бо-далдары бистин партиянымыс поли-тикамын үндөинин болган болган турту экономика талазы-биле өдө тургузарына шыларангай тивиле-

гелерни биске хандырган. Чурттуу индустриалдыг күчүтү «өстүп көр-пө бедикте чедир кудурлуген. Вол-ховтун ГЭС-ин өс чыг ажыг тур-ган, а чүгө бо чылын беини 160 Волхов станциялардан ажыг күчүтү турган турарын болуп көрөөлөр-дөдөн. Ам СССР-де 48 шак иштиле-де революция мурунда Россияны бүдүн чыл иштинде ажилдап кылмын турганы кире электрэнергия ажил-дап кылдынын турар.

Оон «Кооперация дугайында» деп сурагалы чүдүтүгө тайылбырла-ан кезээ ажил-агыйын социализмге өзүга өдө тургузарынын талазы-биле шыларангай кооперация планы ин-дустриализацияны идеяны-биле ту-дус харылаалыг. Ленинни шылар-ангай угааны совет тургузут үе-зинде кооперациядан аажок улуг чогаалдык арнамы, өң берге сорул-га—үрүмкө тараачын ажил-агыйлар-нын ажилчын агынын дуузы бол-гаш удурулганы-биле социалист орукте шилчедерин шитирээрини тодаргай орун ажиткан.

Бистин партияны колхоз бүдү-рүлгенин хөдүжөр болган быжыг-лаар, ажилчын агы-биле колхозчу тараачыннарын эгеленин быжыг-лаар талазы-биле боудун хүн бүрү-деги бүгү ажилына кооперация ду-гайында ленинчи идеяларын уду-рутуга боудуруп турар. В. И. Ленин-ни кооперация планы бүгү делегей-ге улуг ужуру-дуузалыг. Социализм чурттары ону боттарынын оңагай байдалдарына дүштүр чогаалдыкы ажыгала турар.

Бистин чуртувустуң социалист дедир үезин Владимир Ильич кул-тура революцияны ботландыры-биле, улустун бүгү-ниги бижик-шиктиг боудун чедип алыры-биле болган өртемниң бүгү талазыг хө-гүдө-биле сыйры холбаштырып чораян. Культура талазы-биле хо-жудайында Россияга социализм болдуунас дээр яны-биле бадыткап турган II интернационалдыг «тео-

ретиктерини» мелегейин болган кызыгаараачыан «Бистин револю-цияны дугайында» деп чүдүлү-гө ол шоолуп бижээ. Оларга ха-рымылавышаан, Ленинниң бижон: «Социализм тургузарына культу-раның чөгүрү денили бир эвес негет-тиер чүгө болза (культураның чо-гуу ол деннел) чогум кандыг дө-дүрүн кым-даа чүтээлп шыдааан, чүгө дээрге барын-сөөлөйгүзүр-түр бурунга өк алылгыды, өк баштай ол чогуу деннелге өргөжөк чүдүдери револючук ара-биле чаал-лап алырдын эгелде, а өк соода ажилчын-тараачынын өргө-чатыр-газына болган совет тургузууга үн-дөйлөш, өске улустарын чедер дээш чүгө бурунгарлап болбас бис».

Ол шийал-ла мындыг болган. Ок-тябрь революцияны бистин чуртувус-ка культурул ханы чаарылгалар-нын боудун үезин ажиткан, СССР-ни делегей депшилгезиниң бажынага тургускан. Совет нийтиел ам үедө делегейде өң-не болбаарангай нийтиел. Чурттакчы чоңунуң дөрт-кү кижизи бүрүз өөренип турары-биле, ажилчыннарынның 40 хуузу болган тараачыннарынның 23 хуузу ортукам болган дээш өртемниң бо-луп турары-биле бистин чуртувус-ка чедип кылдыр чачыс-даа буржуаз чурт мактаным шыдаас. Дешпелгениң бүгү чаалап алышкынынын улус-ка бараалаткан турар чүгө соци-ализмниң байдалында мындыг чедикшиктер болдууар аргалы.

Бистин вектиң өртем талазы-биле ийи өң улуг шыларанга—атомук энергияны тайың сорулгаларга ажилгаарын болган космос дөлгөни шитилгени алыры—тивиле соци-ализмниң чуртувун өртемденерини, инженерлерини, техниктериниң болган ажилчыннарынның чогаалды-кы шыларангай угаанында төртү-түтүгени оңа шитилки болуп турар. Ам үедө бис кижги төрелгениң угаан-бодал хөдүдөдөдө чыла,

дээди чадамы болур коммунизмин культураны тургузуп турар бис.

Чаа нийтиледди тудуу тургузары-нын кол чөпсө—Совет күрүңге со-циализм дээш демиселдиг чүгүдө эгелөөн Ленин оонап турган. Оон чүдү-лери күрүңе апардын өкжидери-ниң дугайында ханы сатып салыш-кыны-биле сипкилкен. Владимир Ильич улусчу контролду чачыс аай партия-куртуве органынын — ЦК-АТ-И-ниң идеяны ийи үндүр-түн болгаш үндөйлөш. Ол ону аажок улуг ужуру-дуузалыг деп санап турган.

Ленинниң бодалы-биле алырга, улусчу контрол — бюрократизмге, ажил-агыйы эвес чорукка, ак-сет-килдиң эвес чорукка, өргө-чатыр-ганын хажыды ажилдар чорукка улур партиянын өң чилиг чөпсө, күрүңе аппаратын бүгү тала-биле сайыра-гайдыларын чүгүдө чөпсө болур. Сталинга чүдүп турган үедө, кан-чан контрол органыны массалар-дан халдынып алган турда, бо ленинчи айтышкынынар дүй шап-тырган турган. ЦК-И-ниң ноябрь Пленумунун шитирини өзүгаар пар-тия-куртуве контролдуңу чаа орган-нары тургустунуң, ленинчи прин-циптер бо талазы-биле база долзу-биле тургустунуң турар.

Владимир Ильич социализмин мас-саларын дигит чогаалдыгы кыл-дыр көрүп, ол массаларга ханы бү-дүрер болган оларга кезээде даанып чораян. Коммунист партияны, оон Топ Комитетиниң бүгү ажил-чө-рудуулазы, амгы үедө өл ленинчи у-ла-шынар-биле өттүр сипкилкен.

Ленин чүгө өртемниң дуузы-биле эргелеп башкарып болур деп өрө-дүн турган, «эртем амдырлар-чурт-талганын хан, дамырыңче өзүлуг ки-рип, тууду иезээ кылдыр бүрүн бол-гаш ылап хуулган» турарын ол не-геп турган. Ленинниң өзү-биле уду-рутуу—ол дээрге ажил-хөректин бил-ри-биле, өртемге болган техникага үндөйлөш ажил-агыйы чорудары, бүдүрүлгени башкарып, экономика-нын көдүрери-дир. Бир-ле катан

Г. КУРСАНОВ, философия өртемнерини доктору.

Г. КУРСАНОВ, философия өртемнерини доктору.

Болгар-совет мөңгө найыралдың үндезини социализмни болгаш коммунизмни тургузарының магадылалы

Экономиктиг комиссия бодунун ажылын дооскан

МАНИЛА. (СЭТА). БНО-нун Азия болгаш Иракы Чөөн чүк талазы-биле экономиктиг комиссиясы бодунун ажылын дооскан.

Азияның болгаш Иракы Чөөн чүктүн чурттарының экономиктиг тускай конференциясы чымдырларынча кыйгырып турар резолюцияны

сессияга хүзөп алганының чугуламын түнел хуралга чүве чугаалаан делегаттар онзаап демдегелөөнер.

Түнел хуралга совет талөөлөрүнүн баштыңы Г. М. Пушкин чүве чугаалаан.

Экономиктиг комиссияның дараазында сессиясы келир чылдың мартта Тегеранга болур.

Эрге-чагыргага диктатор армал

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Март 16-да Мурнуу Рейейни шериг хунтааның дээди чөвүлөи Ким Хон Чульдуң казааның дүшкенин чүдүлдү деп савана болгаш чаа казақты тургузары база-ла анаа дааскан. Ким Хон Чуль чээ дөрт министрлерни томуйлаан болгаш оон еске кижилерини мурунундагы албан-дужалдарына хөөвөр атырган дээрини Франс Пресс агентиледини корреспондентизи Сеуддан дыңнаткан.

тайылбырлакчы бижээн.

30 ажыг сүзөчүлерини, оон иштинде хунтаның кижигүнери чоран дөрт кижини тудуу хоругдаан соонда Пак Чжон Хи херек кырында хунтаның чөспө болуп келген болгаш болур-даа ужуруту «казакты» организастарын шийтирээн.

Мурнуу Рейейде шериг диктатору болгаш фанисчи Эу-чунгунун үезин каячпа-да тургаш болза узадырын орадашшымаан, моо-биле кады Пак Чжон Хи шериг эргелед башкарының үезин база 5 чылга узадыр төлөөде «национал референдумду» чорударын санап, радио дамчытыр чүве чугаалаан.

Шериг погоняры ап октаар, ам болур соңундагы президентини албан-дужалына боттарының кандидаттарын депшидеринен отбалаар, замааты албан черлерин тургузар, мичангаш чуртта политиктиг кризисти ачкып өртөт деп чоокта маа-ла ылт чогу-биле асап турган политиктиг партияларын ажал-чорудуулаан Пак Чжон Хи бодунун кара-туралы-биле соксаткан.

Шериг хунтаы президентини болгаш национал хуралдың соңундагы чорударының аргазы-биле чуртта «байдалды турмуштар» дугайында бугу аазамкынарың база чугааларын ырадыр ап октаан дугайын Мурнуу Рейейде амыг болушун куннар, ылаңгыя Пак Чжон Хиңиң сөөлгү хөдөлүшкенин херечилеп турар-дыр.

СОФИЯ. (СЭТА). Болгар улус бодунун төөгүндө чыоткымыг ийи хуну — Турцияның дарламындан орус улустун акы-дуниа дуаламчы-биле Болгарияның хосталганының 85 чыл оон болгаш ССРЭ биле Болгарияның Улус Республикамының арасына найырал, кады ажалдажылга база бот-бодунга дуалажыр дугайында керээте ат салганындан бээр 15 чыл болган оон калба-биле демделген турар.

Хоорайларда болгаш кездерде ажалчы чонярың байырларды хуралдары болуп турар. Ол хуралдарың каржычылары социализмни тургузар талазы-биле Болгарияда улуг болгаш ак-сеткилдиг дуаламчыны көргүзүп турары дөштү СЭКП-ге болгаш акы-дуиаме совет удука өөрүң четтиршикенин са-

гыш-сеткилинди ханымындан илергейлеп турар.

Болгарияның парламаны, радиоу болгаш телевидениеи ССРЭ биле БУР-нун арасына найырал, кады ажалдажылга болгаш бот-бодунга дуалажыр дугайында керээте турар. Болгар-совет найыралдың бугу улус комитетиниң даргыя Кола Драгойчеваның «Земельско знаме» соуга бижээни болза, болгар улуска ыдыктыг бо керээ ийи акы-дуиаме улустарың арасында мөңгө найыралды бугу талазы-биле хөгүдөрүнүн чайгылыш чок үндезини, Болгарияның даштыкы политиканың кол чүтүлү, чуртуну хамаарышпас чорорууну, Болгарияга социализмни болгаш коммунизмни чедикшигини тургузарының магадылалы болур.

КЕЗЭЭДЕ КАДЫ

СОФИЯ. (СЭТА). ССРЭ биле БУР-нун арасына найырал, кады ажалдажылга, бот-бодунга дуалажылга дугайында керээте ат салганының 15 чыл болган онга холбаштырган мурунку чүдүлү «Работническо дело» солун «Чырыкчылыг, бузуулга, уре-түнөөлүг» деп агениң ала-биле парлал үндүргөн.

Болгарияның Улус Республикасы бодун ийи катап хостаан улуг акызы Совет Эвилели-биле болгаш салым-чолун мөңгөзи-биле холбаштырган болгаш үр база аар-берге демиселге чаалап алган бодунун хосталганы оон ачылы-биле бижылгана болгаш социализмни база коммунизмни тургузарының орун-биле бар чорутуп деп, ол солун демделген.

Болгар-совет керээ болза пролетария интернационализмни принциптериниң, шын сеткилдиг кады

СЭТА-ның тайылбырлакчы И. Хромовтуң бижип турары болза: Мурнуу Рейейниң «чугаалаан» дүшкени болза чуртта тургучулар тур политиктиг кризисин, Мурнуу Рейейниң шериг бөлүгүлдерини орутууда эрге-чагырга дөштү демиселдин түнелин, башкарычы шериг хунтаның уаурукчуларына уаурукчу сүлөөни илереткенини түнелин болган. Дүшкөн «казакты» кашкаш кескү ажалдажылгы сүзөчүлөрүнүн талазынча кире берген турган.

Июнианың «Асахи» деп салдарлыг солунунун тайылбырлакчысының мындыг боданы-биле чөспөшөйүн бөрү болбас, чүд дээрге, муруну Рейейниң төп разведка эргеледи, ону шөптөп чоран болгаш Пак Чжон Хиңиңи оон хулу генерал Ким Чок Пиль хунтаның амыг уаурукчуларына уаурукчу кижилерге хамаарышты кара-туралында ажаллаар база боттарының байдалын бижылгаар дөштү бо сүзөчүни үндүргөн боор деп ол

КЫШТЫ ҮДЕП, ЧАСТЫ УТКААН

Кызылда № 2 школаның байырлалындан репортаж

АЛЕСКЕ ЧЫСКААЛ

ПАРИЖ. (СЭТА). Кайларын болгаш уругларын элтерген 10 муң шахтерлар боттарының сырый каттышканы болгаш дагыларын чөптү негелдерини хандырыны челип алып дөң чүткүлүн көргүзүп дөштү. Алес хоорайның куудумчуларына үтүп келгенер.

Эрткен дыштаныр хүнде Кызылдың № 2 ортук школаның өөреникчилери магалыг хөгелд хүзөөнөр. Ол хүн оларның ада-илери, башкылары анаа база-ла каткы хөгел-биле келгенер.

Бистиң Төрөөн чуртувус — Совет Эвилелинде кандыг-кандыг улуг-биче хоорайлар, суурлар чок дээр! Мур-муң хоорай, суурларын арасында бистиң анык республикамыстың төвү уругларын чоолтуругу мыак ирези — «Соок-Ирей» шилип ап, Кызылдың № 2 школаның өөреникчилерини байырлаалына моорлап кээп олар-биле байрлашкан.

Бүгү чуртка 24 шахтыг ажал соксамышканы кылган демир орукчулар, алзон каш бугурулгелерин ажалчылары, а ол ыкшак албан-жаакчылар, өөреничи аныктар база-ла чыскаалан шахтерлар-биле кады чоруп турганар. Бүгү-ле шахтер суурларынның чагырга даргалары чыскааланнарың бири олдурулары чораннар.

Соок-Ирей бичи уругларга, ылаңгыя өөреникчилерге дыка мыак. Бо уудада ол чүгте өөредилге чымын баштайгы чартында эки болгаш көчүтү эки өөрениктерге, школаның тергини эки спортчуларыга болгаш хоорайның уран чүдү көргүзүлгелерин иденкейлиг кыркыкчилерге белеткип келген. Ирейниң белден алганының арасында көчүтү эки өөредилгелги өөреникчилер Зоя Байыр-оол, Лора Балы-Сагаан, Ооржак Аккыс, спорт-биле ылап өнүктөшкөн Кола Тумат дөштү кымынары чөк дээр!

Алес хоорайның чагырга чериниң чанында шөлге массалыг митинг болган, тилгелерге чедир демиселериче болгаш монополияларын чаа-биле өскөргөш алышкына ажалчыны аныгың чагысы экин бижылганынча кыйгырып чугаалары анаа чугаалап турган.

Соок Ирей болгаш Снегурочка уруглар-биле кышкымы дег ур ойнап хөгел турар аргазы чоктур, чак келген — олар дүрген-не үш аят кошкан каас-шиник шаанага олуршуп чорупканар. Уруглар өнүктүрүшкө биле мычар байрлашканар.

Дараазында олар бо кыштың элек дүшкөн харында чып тургустунган «Хар-хоорайжыгына» барып ойнаарыңе уругларын, ада-илерин болгаш башкаларың чаалаанар. Анаа улуг-биче дивейи хөгел, ойнаар дөштү олар база бир кол аалчыны моорлап келгенин эскербөөнөр. Ол болза — чымыг хүнерини, баштайгы чечек ситениң эргин өзүн Час челип келгени ол. Ону уруглар база улуг өөрүштү-биле утканар.

Өөредилге, инициативе ажалгыт күш-ажыла анык салгачкыларын чедикшигин болгаш Час күзеп, чымы өнүктүргө байр чедирген. «Силерниң мурунарда тургустунуп келгилер түр бергелерин ажал эртеринге бодунуң шыдаар шаам-биле дуалажыр дөштү чедип келим, уруглар! Өөредилге болгаш күш-ажыла аравыстан суг акпас өнүктүр болууду!» деп, ол кыйгырган.

Кышты үдөп, хөгүтү чымыг чымыг хүнерин уткан ол кайгымы байырлады оюн-тоглазы ур үргүлүздөн.

Чурунта: Час аалдып келген (солгай талада) Соок-Ирей биле Снегурочканың өнүктүрүшкөн чарыры өйү келген.

О. НАМЧЫЛАН.
Фото авторуу.

КООПЕРАТОРЛАРЫНЫ СПАРТАКИАДАЗЫ

Кашпагайлар чарышта

Эрткен дыштаныр хүнде, эртенги-ниниң 11—00 шахта «Совет Тываның 5 чымы» стадионга кооператорларың кышкы республика спартакиадазы эгелен. Анаа Бин-Хем, Улуг-Хем, Эрзин районярының болгаш Кызыл хоорайның 72 спортчулары киришкөөн.

Баштайгы хүнде дош оруунга болгаш маргылдаа хөдөөкенинниң болгаш эр улустуң 500, 1500 болгаш 3000 метрге чарыкылаан эгелен. Бирги эчелдеге хөдөөкенинниң 500 метр чарыкы болган. Салгы кооператив хооломунуң сургуулу Рая Доспан 65,8 секундула бир дугаарыңа да маңдаш, ол дистанцияга кымылаа четтирбөөн. Оон соонда Дмитрий (Улуг-Хем) биле Ондар (Кызыл) 67,2 секундула кээп ийги, үшкү черлерин алганар.

Эр улустуң 500 метр чарыкына Казанцы (Бин-Хем) 56,6 секундула, Ооржак (Кызыл) 58 секундула, Комары (Улуг-Хем) 61 секундула кээп 1—3 черлерин дараалаштыр ээлөөнер.

Хөдөөкенинниң 1500 метр чегре чарыкына база 500 метрге тергини-

С. АЛЕКСЕЕВ.

Хөл шыдыраа сенциязы

Кызылда Күрүнениң педагогика институтунда хөл-шыдыраа секциясы ажалдап эгелээден бээр үш ай алып турар. Ону мастерге кандидат Н. П. Шиншиниң удуруту турар.

Орта бистиң суонугурамысы өзүп, бодалгаларын болгаш эгедтарыны бодал, мастерлерини көштерин коллектив-биле сайгырып турар бис. Чоокта чаа Николай Петровичниң «Ботвинник—Петросан» деп лекцияны кылганы көчүтү суонуганчыг болган. Гроссмейстердиниң доп-

М. ДАМДЫН.

Республикага АГААР-ВОЙДУСТУН байдалы

Бүгүн республикага булуттагылаан те—2—7 градус чымыг, оон өскө-каап турар хүн болур, чамдык черлерге лар чар. Лат өй-тавында, чамдык черлерге дыныг, соңу-бурун чүк улаанышкымыг. Агаар-ның температурамы дагыг черлер-

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

Кинотеатрларга

МАРТ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Рыжик» 9.40, «Назактар» 1.40, 3.40, «Хуан-Гальо» 5.40, 7.40, 9.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Байырдыг, көгө-бугалар» 11.15, 3.15, «Бичин уруг бажынында» 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«НАА-ХЕМ»: «Далайшынмын кызы» 11.15, 1.15, 3.15, «Станан ишти сугу» 7.15, «Парижитиң бурган мезини дуганы» (1-ги сериясы) 5.15, 9.15 шактарда.

РЕСПУБЛИКАНЫ БАСИНАР. ЧЫРЫДЫШКЫН БАЖИНЫ. 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

Голландияны, ийи дугаар эжелээни

Уш чылдың мурунда Голландияның «Де фольскрант» деп улуг солунуна шоодулуг мындыг чүрүк көстүп келген: ачы кижиниң хевик кеткенин Аленауэр, баш уауу болган алган тыважының—Барын-Германия-биле кожаларың чериниң даңызы анчың карманьыда халаачыны турар. Оон чанында—эзениң баштайгы дукалы-биле бодунун коргалыңе шурай бөзүңге бөлөн шычы кады «буадесер». Хунуада эжелер каларчымы—голланд премьер-министр эми иштинде далаштыг кел чоруту. Премьер-министр таалаңгыг кылдыр хулумуруншаан, баштайгы тывыштың—кызыгар область. Элтенин анчыга тутсуп турар. Ол чурку-туң алаанда бижэни: «Бо чүгте эгиз-дир».

Тудлер районярың ГФР чүгте катап ап турар эвес, харын база күш-биле хунаап алганы Эмстинг голланд чартык кезин бодунга хөөвөр арттырып ап турар. Мынчангаш гитлерлер Германияның үезинде турган голланд-герман кызыгар херек кырында катап тургустунуп турар. Элтениг болгаш Тудлернең 10 чылдарың дургузунда Голландияның салган улуг капитал салышкынының орну үчүн-биле-даа дедир эгидип төлөөс.

Чүдү бузуруге-ле Боннуң турамык чоруп илереп турар керээни голланд улус шынчыг буруу шапкан. Парламент кижигүнериниң элээн хөй кезини ол керээге удурулган үңгөн. Голланд парламентиниң ийги палатаның кижигүнериниң баштайгы кылган илеткелиге керээниң түнелин Голландияга «кыдынычы» болуп турар деп демделгези.

Чоңунуң эң калабк бөлүкчери керээни таарымча ток кылдыр коруп тургажык, Голландияга ажалгыт эвес болгаш нацияның төлөптүг чоруну дараачылап турар ол керээге чурттуң чомак ат салган. Политиктиг чылдактар, НАТО талазы-биле эвилелери харылааларга алышкан. Ону парламентиниң үстүнде айткан илеткелине база демделгези. Ол илеткеле чугаалап турары болза: Чогадырыңа улуг ролду эвилелчи харылаалар өзүң чүве ойноан ол керээниң элээн үнелер көрбөй байрыг шыдаанын парламентиниң чамдык кижигүнери демделгезин күзеп турар. Гитлерниң реитинг үезинде турган удурукчу кижилер болгаш бөлүктөр кол ролду ойноп турар Барын Германия-биле эвилел дугайында турга чоруп турар дээриниң палатаның ол кижигүнери чангыс эвес ууда айттып келген. Ол чурт бодунун агрессия болгаш милитаристичи характерин каш ууда көргүскөн, мынчангаш «эвилелчи харылаалар» болза ол политиканы НАТО-нун өске-даа чурттарын чагыртырында Барын Германияны улам илередиң турар орадалжышкыны айттып турар-дыр».

«Де фольскрант» солунуң баш удуур айттып турганы мышан, голланд-герман керээни чарганы алаамдарың омуз-жеридериниң чүгте эгелээни ол болган. Голланд казактың дүңү бериниңкине амылаан Бонн чаа-чаа негелдерини илди үндүрүп турар аларган, Барын-герман бундесайргы кезектерини голланд чегре сайгарга тургузар дугайында чаа дугурулуга чоокта чаа улустан чагырып ат салган. Бо болза Голландияга база-ла бужар дугурулуга болур. Барын-герман шериг-агаар күштериниң 3.000 солдаттары болгаш офицерлери турар казармалары болгаш бажынары Бюдел обшинеда немец эжелекчилериниң араатан-дыг өзү-биле хилчиптеп база боолал өлүргөн голланд патриоттарың хөдөөкенин коогулаап аны тудуу деп турар. Патриоттарды тураскаллы дорамчылар чорутуу голланд улус килелен көргөн. Январ 26-да удуруланышкының күчүлүг чыскаала Бюделде болган. Ол чыскаала чүгте Бюделдин чурттакчылары эвес, харын база чурттуң эң язы-буру районярының төлөөкчилери киришкен.

Нашам алыныла тур нацияга удуруланышкы. Нашам непертерлер эми шуут узуктанып турар, ону Голландияга база эки билип турар. Эске немес куряның — нашамны херек кырында шуут узуктат чок кылган—Герман Демократтык Республикасың дзынга бо талазы-биле чөмөлөөшкенин кылдырып кажаң-даа голланд солунярың чангыс-даа орадалашпаан.

Боннда келген дээрликер Голландияның денсактарың кара туралында ажаллап чорутууну хүн бүрүң көргөш, голланд улустуң немертерге удуур хоону чүт чүгте үндөлүктүнген дээрини билип ал болур. Гол-

ландияның чурттакчылыг черлерин чаа-гайжамдарына хеример чоотун, куудумчуларына хеример аргы-шөкүлөрү тургузары чүгүл. Ботуу аргылаары калдыкылаа эргөжөк чүгүл, чүгө дээрге бо акызы-буру аарымылар тарап непертеринге илди болур. Ындыг бок-тарга бажынарда үндүрүп төккен аш-чөм артымылар, чуун-дулар; мал өзде болгаш өске-даа чүдүлөр хамааржыр. Аргыларын база чуунду, аш-чөм айманың артымычаларын төгөр черлерин үргүлү аштап турар херек.

«Де фольскрант» солунуң баш удуур айттып турганы мышан, голланд-герман керээни чарганы алаамдарың омуз-жеридериниң чүгте эгелээни ол болган. Голланд казактың дүңү бериниңкине амылаан Бонн чаа-чаа негелдерини илди үндүрүп турар аларган, Барын-герман бундесайргы кезектерини голланд чегре сайгарга тургузар дугайында чаа дугурулуга чоокта чаа улустан чагырып ат салган. Бо болза Голландияга база-ла бужар дугурулуга болур. Барын-герман шериг-агаар күштериниң 3.000 солдаттары болгаш офицерлери турар казармалары болгаш бажынары Бюдел обшинеда немец эжелекчилериниң араатан-дыг өзү-биле хилчиптеп база боолал өлүргөн голланд патриоттарың хөдөөкенин коогулаап аны тудуу деп турар. Патриоттарды тураскаллы дорамчылар чорутуу голланд улус килелен көргөн. Январ 26-да удуруланышкының күчүлүг чыскаала Бюделде болган. Ол чыскаала чүгте Бюделдин чурттакчылары эвес, харын база чурттуң эң язы-буру районярының төлөөкчилери киришкен.

Боктарды хөй органиктиг бүдүмелдер (чөм аймаа, хир-чам, чушкуннар, өек) бар болур. Ынчангаш олар дүргөн ирип-чымды, багай (метан, күтүлүг водород) чытгы таралды турар. Ол багай чытгы хейлер бажыңнарже кирип, бистин тынар агаарымысты баксыралды турар. Кудумчуга шимчээшкни үезинде көдүрүлгө доотун ижигини өкпө-пези-буру аарыларынче кырып турар. Бокка аарыларын хензиг халлаварларыг микробтар база таара турар. Бокка эскетер хоону, боттарың халлаварыг үргүскенер, база халлаварыг микробтарын боттарыңа чымырып алгаш таралды турар. Ынчангаш эскетер денсактарының, ижин тивиниң, сибирь язвасының, тулариминиң болгаш өске-даа халлаварыг аарыларын тарамчылар бр-

«Де фольскрант» солунуң баш удуур айттып турганы мышан, голланд-герман керээни чарганы алаамдарың омуз-жеридериниң чүгте эгелээни ол болган. Голланд казактың дүңү бериниңкине амылаан Бонн чаа-чаа негелдерини илди үндүрүп турар аларган, Барын-герман бундесайргы кезектерини голланд чегре сайгарга тургузар дугайында чаа дугурулуга чоокта чаа улустан чагырып ат салган. Бо болза Голландияга база-ла бужар дугурулуга болур. Барын-герман шериг-агаар күштериниң 3.000 солдаттары болгаш офицерлери турар казармалары болгаш бажынары Бюдел обшинеда немец эжелекчилериниң араатан-дыг өзү-биле хилчиптеп база боолал өлүргөн голланд патриоттарың хөдөөкенин коогулаап аны тудуу деп турар. Патриоттарды тураскаллы дорамчылар чорутуу голланд улус килелен көргөн. Январ 26-да удуруланышкының күчүлүг чыскаала Бюделде болган. Ол чыскаала чүгте Бюделдин чурттакчылары эвес, харын база чурттуң эң язы-буру районярының төлөөкчилери киришкен.

Алаамдарың ханы боладдыг паланырга өмөржириниң тускай политиканы дегелгениң ийги дайыны досуулангыч соогула 18 чыл эрткенде бени немертерге удуур хөөнөр голланд удука, соксазын турарыңа чедирген. «Бистин чуртувуска немес шериглерини тургуска-

Чурттакчылыг черлерин чаа-гайжамдарына хеример чоотун, куудумчуларына хеример аргы-шөкүлөрү тургузары чүгүл. Ботуу аргылаары калдыкылаа эргөжөк чүгүл, чүгө дээрге бо акызы-буру аарымылар тарап непертеринге илди болур. Ындыг бок-тарга бажынарда үндүрүп төккен аш-чөм артымылар, чуун-дулар; мал өзде болгаш өске-даа чүдүлөр хамааржыр. Аргыларын база чуунду, аш-чөм айманың артымычаларын төгөр черлерин үргүлү аштап турар херек.

Боктарды хөй органиктиг бүдүмелдер (чөм аймаа, хир-чам, чушкуннар, өек) бар болур. Ынчангаш олар дүргөн ирип-чымды, багай (метан, күтүлүг водород) чытгы таралды турар. Ол багай чытгы хейлер бажыңнарже кирип, бистин тынар агаарымысты баксыралды турар. Кудумчуга шимчээшкни үезинде көдүрүлгө доотун ижигини өкпө-пези-буру аарыларынче кырып турар. Бокка аарыларын хензиг халлаварларыг микробтар база таара турар. Бокка эскетер хоону, боттарың халлаварыг үргүскенер, база халлаварыг микробтарын боттарыңа чымырып алгаш таралды турар. Ынчангаш эскетер денсактарының, ижин тивиниң, сибирь язвасының, тулариминиң болгаш өске-даа халлаварыг аарыларын тарамчылар бр-

аажыларына Кызыл крест нияти-лелениң чер-черде комитеттери, бажынарда, албан черлеринде, школаларда санитар комиссарлары болгаш өске-даа хөй-инти организастары кол ролду ойноар. Ол организастар чуртта-талга черлерин, чөм кызыр черлер, куудумчулар, парктар, садтар, хеример ишти аргы болурун хынап турар ужуруг.

Боктарда хөй органиктиг бүдүмелдер (чөм аймаа, хир-чам, чушкуннар, өек) бар болур. Ынчангаш олар дүргөн ирип-чымды, багай (метан, күтүлүг водород) чытгы таралды турар. Ол багай чытгы хейлер бажыңнарже кирип, бистин тынар агаарымысты баксыралды турар. Кудумчуга шимчээшкни үезинде көдүрүлгө доотун ижигини өкпө-пези-буру аарыларынче кырып турар. Бокка аарыларын хензиг халлаварларыг микробтар база таара турар. Бокка эскетер хоону, боттарың халлаварыг үргүскенер, база халлаварыг микробтарын боттарыңа чымырып алгаш таралды турар. Ынчангаш эскетер денсактарының, ижин тивиниң, сибирь язвасының, тулариминиң болгаш өске-даа халлаварыг аарыларын тарамчылар бр-